

Тема 11
ПРОФЕСІЙНИЙ ПОРТРЕТ ФАХІВЦЯ ПО РОБОТІ
З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ

План

1. Вимоги до професіоналізму соціальних працівників, які обслуговують людей похилого віку.
2. Особистісні та професійно-важливі якості, знання та вміння фахівця.
3. Деонтологія в соціальній роботі з похилими і старими людьми.

Література:

1. Кияниця З. П., Петрочко Ж. В. Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми: посіб. у 2-х ч. Ч. I. Сучасні орієнтири та ключові технології. Київ : ОБНОВА КОМПАНІ, 2017. 256 с.
2. Коваленко О. Г. Міжособистісне спілкування осіб похилого віку : психологічні аспекти : монографія. Київ : Інститут обдарованої дитини, 2015. 456 с.
3. Лабораторія успіху в практичній роботі з людьми похилого віку/ уклад.: Н. Є. Тимошенко, Н. Ф. Романова. Київ : Вид-во РПА « 51 Паралель», 2023. 140 с.
4. Професійний стандарт «Соціальний працівник»: наказ Міністерства соціальної політики України від 04.07.2019 № 1049. URL: http://document.vobu.ua/wp-content/uploads/2021/10/ps_social.pdf
5. Професійний стандарт «Соціальний робітник»: наказ Міністерства соціальної політики України від 15.08.2019 № 1243. URL: <https://fspu.udpu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/12професійний-стандартсоціальний-робітник.pdf>
6. Романова Н. Ф., Тимошенко Н. Є. Спілкування з людьми похилого віку: методичні матеріали до тренінгу / заг. ред. Н. Є. Тимошенко. Київ : Вид-во РПА «51 Паралель», 2018. 152 с.
7. Тюття Л. Т., Іванова І. Б. Соціальна робота: теорія і практика. Київ : ВМУРОЛ «Україна», 2004. 408 с.
8. Ушакова І. М. Геронтопсихологія : підручник. Харків : ХНАДУ, 2014. 234 с.

Розглядаючи зміст соціальної роботи з людьми похилого віку, ми виділили суб'єкта цієї діяльності – фахівця-професіонала, що глибоко розбирається в соціальних і ситуативних труднощах життєдіяльності літньої людини, здатного прийти їй на допомогу, що досконально володіє комплексом загальнотеоретичних і спеціальних знань, сукупністю необхідних умінь і навичок, певними здібностями.

Для соціальних працівників необхідно, насамперед, розуміння й усвідомлення безлічі психологічних, психопатологічних, соматичних, морально-етичних проблем, що виникають у літніх і старих людей, оволодіння методиками й технологіями, які допомогли б і полегшили їхні зусилля в повсякденній практичній роботі й спілкуванні з групами населення, що обслуговуються.

Особливості людей похилого віку висувають вимоги до знань і вмінь соціального працівника. Очевидною є необхідність набуття соціальними

працівниками знань у галузі медицини (долікарська медична допомога), в галузі педагогіки й законодавчо-правових актів, що визначають права людей похилого віку, їхні пільги й соціальну допомогу та можливості їхнього використання. Щодо цього велике значення для професійної діяльності має наявність фахової освіти та ступінь інтелектуального розвитку. Особистісні особливості соціального працівника, його товариськість, доброта, чуйність, співпереживання - незамінні якості професіонала.

Не викликає сумніву той факт, що психологічна складова соціальної роботи з населенням старшого віку досить часто є визначальною з точки зору як біологічних змін, так і соціальних чинників, що негативно впливають на моральний стан літньої людини. Знання психології літніх і старих людей вкрай необхідно для успішної діяльності соціальних працівників.

Соціальні працівники повинні мати такі особистісні якості, як:

- моральність (потреба діяти відповідно до вимог етики й моралі, потреба творити добро, приносити людям благо);
- чесність;
- совісність, совість – почуття моральної відповідальності за свою поведінку й застереження від чисто формального ставлення до своїх професійних обов'язків;
- об'єктивність – уникати зайвої емоційності в оцінці проблем старого клієнта;
- справедливість – соціальний працівник повинен завжди бути справедливим стосовно свого клієнта, незважаючи на власні симпатії й антипатії;
- тактовність – якість особистості, якій доводиться мати справу з людьми слабкими, хворими, роздратованими, чиє самолюбство вже достатньою мірою зачеплено тими або іншими обставинами, в яких вони перебувають;
- терпимість – моральна якість, що характеризується поважним ставленням до інтересів, переконань, вірувань, звичок інших людей, уміння приймати їх такими, які вони є;
- уважність і спостережливість;
- витримка й уміння володіти собою;
- доброта й любов до людей;
- самокритичність – уміння аналізувати свою діяльність, уміння виправляти свої помилки, не шукаючи самовиправдання;
- адекватність самооцінки, тобто реальне розуміння своїх професійних і соціальних можливостей розв'язати всі проблеми клієнта, з одного боку, а з іншого боку – не занижувати самооцінку;
- терпіння, обов'язкове при роботі зі старими людьми, що погано бачать абочують;
- комунікабельність – здатність швидко й правильно будувати спілкування;
- оптимізм і сила волі;
- емоційна стабільність самовладання, здатність до саморегуляції, що дозволяє соціальному працівникові володіти собою в різних ситуаціях професійної діяльності;
- прагнення до самовдосконалення;
- творче мислення.

Сумлінне виконання трудових обов'язків, відповідальність, вимогливість до себе й дотримання всіх законодавчо встановлених норм повинні визначати професійний статус осіб, що обрали своєю діяльністю надання допомоги літнім і старим людям. На думку старих людей, їхні вимоги до соціальних працівників такі: насамперед доброта й чесність, безкорисливість і співчуття.

При цьому соціальні працівники повинні:

- надавати повну свободу вибору літній людині найважливішої для неї соціальної проблеми;
- дотримуватися поважного ставлення до часу зустрічі з літньою людиною;
- виявляти доброзичливу зацікавленість до минулого літнього клієнта;
- не допускати фамільярно-іронічного тону при спілкуванні з літнім клієнтом;
- уникати встановлення занадто близьких, довірливих відносин;
- не нав'язувати свою точку зору й свою волю старій людині.

Особливо строго необхідно дотримуватися такого правила – *дотримуватися повної відвертості й поінформованості про все, що стосується виконання прохань і доручень старої людини, ставитися до них з повною серйозністю й відповідальністю*. Ніколи не можна забувати про те, що найгострішим нагадуванням старій людині про безпорадність, безправність і повну залежність слугує відсутність інформації стосовно її справи. Виявляючи цікавість до дрібниць повсякденного життя, які так важливі для старих людей, пропонуючи їм вибір, необхідно сприяти самостійності й активності хоча б у справах повсякденних, побутових, саме такий підхід сприяє формуванню й зміцненню в старих людях почуття комфортності, благополуччя й подяки до соціального працівника.

Соціальний працівник зобов'язаний уже при першому знайомстві повідомити літнього клієнта про те, якими соціальними повноваженнями володіє в наданні йому допомоги й вирішенні питань, що його турбують.

Утримання від необачних обіцянок, запевнянь у здатності дуже швидко вирішити всі емоційні, матеріальні, фізичні й інші потреби старих людей, а також урегулювати родинні або сусідські взаємини клієнта повинно стати першою заповіддю соціального працівника.

При догляді за старими хворими, що втратили здатність до самообслуговування, соціальний працівник всією своєю поведінкою і діями повинен підтримувати й пробуджувати бажання якомога довше зберегти максимальну рухливість і виконувати хоча б найелементарніші дії по самообслуговуванню. У будь-якому випадку кожного разу необхідно з повагою ставитися до достоїнства й почуття незалежності старих людей.

У свою чергу, соціальний працівник не тільки не зобов'язаний виконувати всі без винятку вимоги й капризи старої людини, але повинен уміти використати свій авторитет, щоб у шанобливій для старої людини формі пояснити їй сутність соціальної роботи - активізація фізичних і психологічних можливостей клієнта. Яким би старим не був клієнт, його необхідно переконати в тому, що головним у соціальному обслуговуванні вдома є допомога йому якомога довше зберігати

незалежність в найелементарнішому самообслуговуванні, звільнивши від більш стомлюючих і життєзатратних дій. І це можливо тільки при його активній участі, пасивність же, вимога задовольнити всі потреби в догляді призведуть до негативного результату, а саме до нерухомості й повної залежності, а можливо, і необхідності в стаціонарному соціальному обслуговуванні. Така принципова позиція соціального працівника виключає загострення взаємин і виникнення конфлікту, а літній клієнт навчається розуміти, що соціальний працівник – не безкоштовний слуга, а партнер, компаньйон, який зобов'язаний:

- сприяти його власній активності;
- допомагати йому самостійно справлятися з життєвими труднощами;
- вселяти почуття захищеності й незалежності;
- уникати інфантилізму, тобто прагнення мати, як у дитинстві, заступника й виконавця всіх бажань і капризів.

Літня людина як об'єкт соціальної роботи є одночасно й **суб'єктом**, що здатний не тільки усвідомлювати зміст і мету роботи з ним, але й стати або не стати її співучасником. Саме тому соціальний працівник повинен активно протидіяти установці окремих літніх і старих клієнтів сприймати себе як безпомічних і беззахисних і без будь-яких моральних каяттів перекладати на нього всі побутові проблеми й навіть відповідальність за своє життя.

Технологія консультування займає важливе місце в соціальній роботі літніх людей. Вирішення багатьох проблем на практиці вимагає перш за все інформаційного обміну з багатьма фахівцями: лікарями, юристами, психологами та ін.

У практиці соціальної роботи використовують різноманітні види консультування: загальне консультування клієнтів фахівцями соціальної роботи; спеціальне консультування клієнтів фахівцями соціальних служб; договірне консультування з різних організаційних, економічних, професійних та інших питань; консультування-навчання.

Фахівець, проводячи консультування з вирішення персональних проблем клієнтів похилого віку, оперативно узагальнює отриману додаткову інформацію про конкретні результати і спрямовує її на вирішення програмних проблем, які відносяться до даної категорії клієнтів у цілому. У процесі консультування відбувається взаємовплив фахівця та клієнта похилого віку, і від досягнення взаєморозуміння між ними залежить результат.

Соціальне консультування являє собою динамічний процес, що базується на певних принципах:

- доцільність і цілеспрямованість;
- добровільність і ненав'язливість;
- методична грамотність і компетентність.

Консультативна допомога може бути припинена тільки тоді, коли проблема, що хвилює стару людину, вирішується або ж її вирішення з незалежних від соціального працівника причин неможливе, а також у випадку відмови клієнта від співробітництва.

Соціальне консультування може бути у вигляді:

- соціально-медичного;
- соціально-педагогічного;
- соціально-правового.

Психологічне консультування все частіше використовується в соціальній роботі з літніми й старими людьми, чому сприяє біопсихосоціальний підхід до вивчення міжособистісних і соціальних проблем літніх клієнтів, який широко використовується в соціальній роботі.

Психологічне консультування – це безпосередня робота з літніми й старими людьми, спрямована на вирішення різних психологічних проблем, пов'язаних із труднощами в міжособистісних стосунках, де основними засобами впливу є певним чином побудована бесіда. Психологічне консультування орієнтоване, насамперед, на допомогу в реорганізації міжособистісних відносин, що є нерідко причиною життєвих труднощів і конфліктів.

Цей вид допомоги має такі цілі:

сприяти зміні поведінки, щоб, незважаючи на неминучі соціальні обмеження, людина могла би отримувати задоволення від свого життя;

- розвивати навички подолання труднощів при зіткненні з різними життєвими обставинами;

- забезпечити ефективне прийняття життєво важливих рішень і навчити самостійно переборювати різноманітні емоційні стреси;

- розвивати вміння зав'язувати й підтримувати міжособистісні відносини;

- поліпшувати якість життя клієнтів за допомогою навчання оптимальній побудові міжособистісних стосунків з найближчим оточенням;

- полегшити реалізацію й підвищення потенціалу особистості, навчити клієнта контролювати своє оточення й власні реакції, що провокуються цим оточенням.

Отже, працівники, зайняті соціальною роботою з громадянами похилого віку повинні не просто надати їм необхідну допомогу й послуги, але зробити процес переходу до нового життєвого етапу більш сприятливим, знизивши до мінімуму негативні наслідки старіння.